

BEZPIECZEŃSTWO I SKUTECZNOŚĆ KOLONOSKOPOWYCH POLIPEKTOMII

EFFECTIVENESS AND SAFETY OF COLONOSCOPIC POLYPECTOMY

**Tadeusz Peterlejtner¹, Michał Zdrojewski¹, Piotr Firkowski¹,
Radosław Kwiasowski¹, Łukasz Wojtowicz¹, Elżbieta Buczyńska²,
Tomasz Szewczyk¹**

¹ Oddział Chirurgii Ogólnej Miejskiego Szpitala Zespolonego w Olsztynie

² Pododdział Szybkiej Diagnostyki Miejskiego Szpitala Zespolonego w Olsztynie

STRESZCZENIE

Wstęp. Kolonoskopia jest uznanym złotym standardem w wykrywaniu tzw. zmian przednowotworowych – głównie polipów o charakterze gruczolaków. Ich usunięcie zmniejsza zachorowalność na raka jelita grubego.

Cel pracy. Ocena skuteczności i bezpieczeństwa zabiegów polipektomii kolonoskopowych, wykonanych w latach 2001–2007.

Materiał i metoda. Retrospektywna analiza przebiegu i wyników polipektomii, przeprowadzonych w trakcie 2970 kolonoskopii u pacjentów z podejrzeniem patologii jelita grubego.

Wyniki i omówienie. Całkowitą kolonoskopię, tj. z intubacją kątnicy, wykonano w 2602 (91%) przypadkach. Polipektomie wykonano w trakcie 628 (21,5%) badań. Pojedyncze polipy rozpoznano w 346 (55,1%), a mnogie w 282 (44,9%) przypadkach. Łącznie usunięto 901 polipów, z czego 690 (76,5%) było gruczolakiem, a 173 z nich (23,5%) miało cechy tzw. zaawansowanej patologii. W 26 przypadkach gruczolaki współistniejące z guzem nowotworowym były usunięte przed planowanym zabiegiem operacyjnym. Krwawienie po polipektomii odnotowano w 15 (2,3%) przypadkach, ale tylko 2 pacjentów wymagało operacji z powodu niemożności opanowania krwawienia drogą endoskopową. Wśród 268 polipów odbytnicy, w 19 (7%) przypadkach zmiany nieuszypułowane usunięto operacyjnie, w tym 18 z dostępu trans-analnego.

Wnioski. Uzyskano znaczącą skuteczność badania i wykryto polipy u ponad 20% pacjentów. Polipektomie cechowała niska liczba powikłań, jednak 2 pacjentów (0,28%) wymagało operacji z powodu niemożności endoskopowego opanowania krwawienia z szypuły polipa.

Część (7%) polipów odbytnicy wymagało ich operacyjnego usunięcia. Przedoperacyjne „oczyszczenie” jelita z polipów współistniejących z guzem nowotworowym umożliwiło dostosowanie zakresu resekcji jelita grubego wyłącznie do umiejscowienia i stopnia zaawansowania guza nowotworowego.

ABSTRACT

Introduction. Colonoscopy is now widely accepted as a gold standard for detection of pre-malignant lesions, mainly adenomatous polyps. Their removal reduces the risk for colorectal cancer in patients with adenomatous polyps.

Aim. This study aimed at evaluating the efficiency and safety of colonoscopic polypectomies which were performed between 2001 and 2007.

Materials and methods. A retrospective analysis of the course and results of polypectomies which were performed during 2970 colonoscopies on patients admitted to hospital with symptoms of colorectal pathology.

Results and discussion. Total colonoscopy, i.e. with caecal intubation, was performed in 2602 (91%) cases. Colonoscopic polypectomies were performed during 628 (21.5%) examinations. Single polyps were found in 346 (55.1%) cases and multiple polyps in 282 (44.9%). The total number of removed polyps amounted to 901. Out of that number 690 (76.5%) were adenomas and 173 (23.5%) presented features of the so-called advanced pathology. In 26 (2.8%) cases, the detected adenomas coexisted with colorectal cancer and were removed preoperatively. Post-polypectomy bleeding occurred in 15 (2.3%) cases but only 2 patients required surgical treatment because of the inability to stop the bleeding by an endoscopic procedure. Moreover, out of 268 rectal polyps, 19 (7%) unpedunculated polyps were removed surgically (18 of them by trans-anal excision).

Conclusions. The effectiveness of this method was high. Polyps were detected and removed in the course of more than 20% of colonoscopic examinations. Polypectomies were relatively complications-free, although in 2 (0.28%) cases surgical treatment was necessary to stop post-polypectomy bleeding due to the inability to stop the bleeding from the polyp stalk endoscopically. Some rectal polyps (7%) had to be removed surgically. Preoperative endoscopic clearance of large bowel polyps, coexisting with neoplastic tumours, facilitated the adjustment of the resection margin in the subsequent colorectal cancer surgery.

Słowa kluczowe: kolonoskopowe polipektomie, wykrywalność gruczolaków, powikłania po polipektomii.
Key words: colonoscopic polypectomy, adenoma detection, post-polypectomy complications.

WSTĘP

Według ogólnie znanej koncepcji karcinogenezy większość raków jelita grubego rozwija się z wcześniej powstałych polipów – gruczolaków. Znaczenie ewolucji gruczolaka w kierunku raka podkreślone zostało w pracy Tetsuichiro Muto i Basilo C. Morsona w latach 70. [14, 15]. Również od tego czasu za najbardziej optymalny sposób wykrywania i leczenia polipów jelita grubego uważa się śródkolonoskopową polipektomię [10]. Stwierdzono, że występowanie raka jelita grubego u osób, którym wykonano kolonoskopię i nie stwierdzono żadnej patologii, jak również u osób po kolonoskopii z polipektomią jest nawet o 80% mniejsze niż u osób, które nie zostały poddane temu badaniu [7]. Stąd wynikają uzasadnienia do poszukiwania i zapobiegawczego usuwania polipów o charakterze gruczolaka [6, 16]. Niestety, w ocenie makroskopowej nie jest możliwe określenie charakteru polipa, a ocena mikroskopowa na podstawie wycinków jest niewystarczająca. Dlatego też winno się dążyć do wykonania całkowitej kolonoskopii, usunięcia wszystkich zmian polipowatych i badania polipów w całości, bez wstępnego pobierania wycinków [13, 23].

CEL PRACY

Celem pracy jest ocena aspektów technicznych i wyników bezpośrednich kolonoskopowych polipektomii z uwzględnieniem skuteczności i bezpieczeństwa tych zabiegów u pacjentów leczonych w szpitalu.

MATERIAŁ I METODA

Przeanalizowano dane pacjentów, poddanych badaniom kolonoskopowym w latach 2001–2007. W czasie 2970 kolonoskopii, u 621 (21%) wykonano polipektomie. Należy podkreślić, że w Pracowni Endoskopowej Oddziału Chirurgii nie wykonywano badań profilaktycznych – screeningowych, a wskazanie do kolonoskopii stanowiły głównie takie objawy jak: zaburzenia rytmu wypróżnień, aktywne i przebyte krwawienia z przewodu pokarmowego oraz diagnostyka niedokrwistości. W zależności od zgłaszanych dolegliwości, w trakcie badania podawano dożylnie midazolam w dawce 3–5 mg i fentanyl w dawce 0,05–0,1 mg. Znieczulenie ogólne dożylnie zastosowano ze względu na brak współpracy z pacjentem 54 razy, tj. w 1,8% przypadków. Całkowite badanie kolonoskopowe, czyli kątnicy lub np. zespolenia jelita grubego z jelitami cienkimi, uzyskano w 2602 przypadkach (91%). Czas intubacji całego jelita wynosił w materiale autorów od 5–30 min. (średnio 10 min.), a czas wycofywania endoskopu około 10 min. i był przedłużony w przypadku polipektomii, biopsji lub z powodu nieodpowiedniego przygotowania jelita. Polipektomie wykonano

u 292 kobiet i 336 mężczyzn, w tym 343 badania u osób do 65 roku życia, 240 badań u osób w wieku 65–80 lat i 45 u osób powyżej 80 roku życia. Większość zabiegów wykonywano standardowo pętlą diatermiczną. Metodę tzw. gorącej biopsji lub mechaniczną makrobiopsję kleszczykami biopsyjnymi stosowano w przypadku polipów o średnicy 3–4 mm.

Techniką kęsową usunięto polipy o średnicy 2–4 cm w 11 przypadkach, a polipektomię w trakcie laparotomii wykonano 2-krotnie.

WYNIKI I OMÓWIENIE

Pojedynczy polip stwierdzono w trakcie 346 (55,1%) badań, a polipy mnożne w łącznej liczbie 552 znaleziono w czasie 282 (44,9%) kolonoskopii. Dystrybucja polipów, uwzględniająca przy zmianach mnogich lokalizację największej zmiany, była następująca: odbytnica – 268 (42,6%); esica i zstępnica – 175 (27,9%); poprzecznicza i prawa strona jelita grubego – 185 (29,5%); rozmiar i rodzaj polipów przedstawiono w tab. 1.

Łączna liczba usuniętych polipów wynosiła 901, z czego do badania nie odzyskano 29 (3%) małych zmian. Polipów o charakterze gruczolaka było 690, czyli 76,5%. Należy podkreślić, że również wśród 208 zmian, które nie miały charakteru gruczolaka, ogniska dysplazji wykryto w 12 przypadkach, tj. w 5,8%.

Związek między rozmiarem gruczolaków a stopniem dysplazji przedstawiono w tab. 2. W zgromadzonym materiale stwierdzono 46 (6,7%) polipów z dysplazją dużego stopnia, ale biorąc również pod uwagę kryterium ich rozmiaru aż 173 gruczolaki miały cechy tzw. zaawansowanej patologii. Po usunięciu metodą kęsową 2 przysadzystych polipów stwierdzono w badaniu histopatologicznym raka inwazyjnego i pacjentów tych poddano zabiegom resekcyjnym. W jednym przypadku doszczętnego usunięcia uszypułowanego polipa z ogniskiem raka pacjenta poddano jedynie kontrolnym badaniom endoskopowym. W czasie 25 badań kolonoskopowych, poprzedzających resekcję jelita grubego z powodu raka usuwano także polipy współistniejące synchronicznie z ogniskiem nowotworowym. W 17 przypadkach były one zlokalizowane dystalnie, a w 8 przypadkach proksymalnie od guza nowotworowego. Wszystkie przebadane polipy były gruczolakami. Wśród zmian polipowatych odbytnicy, które stwierdzono w czasie 268 badań, w 19 (7%) przypadkach przysadziste i duże polipy o rozmiarze przekraczającym 3 cm usunięto operacyjnie. Przy czym 18 razy drogą trans-analną, a w 1 przypadku lokalizacji w zagięciu esiczo-odbytniczym przez laparotomię.

Reasumując – u 628 (21,1%) pacjentów wykryto, poza stwierdzeniem innych zmian patologicznych – 901 polipów, wśród których stwierdzono 690 (76,5%) gruczolaków. Znamienne jest to, że 173 polipy (tj. 25%) miały cechy tzw. zaawansowanej patologii. Ważne jest, że w 12 polipach (5,8%), nie będących gruczolakami, również stwierdzono ogniska dysplazji.

Wśród obserwowanych powikłań najliczniej obserwowano krwawienia z szypuły polipa, które w 13 przypadkach opanowano endoskopowo. Dwoch pacjentów operowano. W pierwszym przypadku po usunięciu naczyniako-tłuszczaka wstępni- cy wykonano laparotomię, kolpotomię i założono szwy hemostatyczne. W drugim przypadku po usunięciu dużego gruczolaka zagięcia śledzionowego konieczne było wykonanie lewostronnej hemikolektomii. Operowano także pacjenta z polipem ką- townicy, u którego doszło do rozległej perforacji esicy w trakcie forsownej intubacji jeli- ta. Wykonano pilną laparotomię i zeszyto perforację z wyłonieniem zabezpieczającej transwersostomii.

Polipektomia została wykonana w innym ośrodku po założeniu kolonoskopu przez złożoną przetokę na poprzecznicy, a następnie odtworzono operacyjnie cią- głość przewodu pokarmowego. Poza wyżej opisanymi powikłaniami w 2 (0,29%) przypadkach obserwowano objawy niewydolności oddechowej, które wiązano z za- stosowaniem sedoanalgezji.

Tab. 1. Rodzaj i rozmiar polipów

Tab. 1. Type and size of polyps

Rozmiar (Size) / Rodzaj (Type)	≤1cm	≥1cm	Razem
Gruczolakorak (Adenocarcinoma)		3	3
Gruczolak (Adenoma)	529	161	690
Peutz Jeghers**	4	2	6
Hyperplastyczny (Hyperplastic)***	119		119
Zapalny (Inflammatory)	37	1	38
Limfoidalny (Lymphoidal)	9		9
Tłuszczak (Lipoma)		3	3
Other****	2	3	5
Zmiany nie odzyskane (Lost)	29		29
Razem (Total)	729	172	901

Objaśnienia:

** – 4 polipy Peutz Jeghersa z ogniskiem dysplazji (4 Peutz Jeghers polyps with dysplasia),

*** – 7 polipów hyperplastycznych z ogniskiem dysplazji (7 Hyperplastic polyps with dysplasia),

**** – 1 gruczolak ząbkowany z dysplazją i 4 lymphangioma (1 Adenoma serratum [with dysplasia] and 4 Lymphangiomas).

Łącznie 12 (5,7%) „nie-gruczolaków” z dysplazją (Overall 12 (12.5%) “non-adenomatous” po- lyps with dysplasia).

Tab. 2. Rozmiar gruczolaków i stopień dysplazji**Tab. 2.** Size of adenomas and grade of dysplasia

Liczba (Size)	≤1cm	≥1cm	Całościowo (Total)
Ilość (Number)	529	161	690
Dużego stopnia dysplazja (High grade dysplasia)	12 (2,3%)	34 (21%)	46 (6,7%)

Uwaga! (Comment!)

Struktura kosmkowa występowała wyłącznie w gruczolakach ≥ 1 cm (Villous structures were found only in adenomas ≥ 1 cm).

DYSKUSJA

Jakość badań i zabiegów kolonoskopowych jest przedmiotem badań wielu autorów [4, 8, 10, 17]. W naszym opracowaniu podjęta została ocena aspektów technicznych i wyników bezpośrednich kolonoskopowych polipektomii z uwzględnieniem ich skuteczności i bezpieczeństwa. Należy zaznaczyć, że prezentowany materiał nie dotyczył pacjentów poddanych badaniom profilaktycznym, lecz chorych, którzy byli hospitalizowani w oddziale chirurgii lub oddziałach wewnętrznych, a wskazaniem do kolonoskopii były głównie takie objawy jak: krwawienie z dolnego odcinka przewodu pokarmowego, diagnostyka niedokrwistości i zaburzenia rytmu wypróżnień.

Pierwszym czynnikiem, który wpływał na jakość kolonoskopii i wykrycie zmian patologicznych był stopień oczyszczenia jelita. Nasi pacjenci przyjmowali w przeddzień badania około 4 litry roztworu glikolu polietylenowego. Z reguły czas między zakończeniem przygotowania a rozpoczęciem badania był dłuższy niż 14 godzin, jak to zostało rekomendowane przez Jamesa Churcha w 1998 r. [5] i miało na celu przygotowanie jelita do optymalnej identyfikacji małych zmian polipowatych. Z uwagi na występujący w czasie badania ból i dyskomfort u pacjentów stosowano tzw. płytką sedację (*conscious sedation*) – ograniczoną do podania 0,05–0,1 mg fentanylu i 3–5 midazolamu iv. Znieczulenie ogólne dożylnie ograniczono do przypadków braku współpracy z pacjentem. Przeprowadzono je w 54 (1,8%) wykonanych kolonoskopiach. W wieloośrodkowych badaniach europejskich odsetek znieczulanych pacjentów był znacznie wyższy (26%), co może wynikać z większej dostępności personelu anestezjologicznego w dużych ośrodkach klinicznych [12]. Kolejnym ocenianym parametrem była kompletność kolonoskopii. Dotarcie do kątnicy lub do zespolenia między okrężnicą a jelitem cienkim u pacjentów uprzednio operowanych uzyskano w 2602 badaniach, tj. w 91%. Powyższy rezultat koresponduje z danymi z ośrodków referencyjnych [8, 10, 15], gdzie zakłada się, że dojście do kątnicy powinno być osiągnięte w minimum 85%. Jednak z piśmiennictwa wynika, że liczne ośrodki endoskopowe mogą nie spełniać tego wymogu [22]. Opierając się na rekomendacjach gastrologicznych towarzystw naukowych [2, 4, 20], respektujemy zalecenia dotyczące zasad dokładnej inspekcji jelita, uwzględniające konieczność przeznaczenia mi-

nimum 6–7 minut na cofanie endoskopu od kątnicy do poziomu odbytu. Czas ten w naszym materiale wynosił średnio 10 minut i był z oczywistych względów przedłużony z powodu polipektomii, pobierania wycinków lub wynikał z niedostatecznego przygotowania jelita.

Za miarę skuteczności przyjmuje się liczbę wykrytych i usuniętych polipów, a szczególnie gruczolaków w stosunku do liczby wykonanych kolonoskopii. W pracach Roberta L. Barclay'a i wsp. oraz Jarosława Reguły i wsp. [2, 17] w czasie badań profilaktycznych gruczolaki wykrywano w 21–23,5%, a zmiany o tzw. zaawansowanej patologii [18], tzn. posiadające co najmniej jedną z takich cech jak rozmiar powyżej 1cm i/lub duży stopień dysplazji i/lub komponentę kosmkową, występowały w 5,2–5,8% kolonoskopii [2, 15]. W naszym materiale polipy stwierdzono u 21,1% badanych kolonoskopowo, chociaż tylko 76,5% usuniętych polipów miało cechy gruczolaka.

Biorąc pod uwagę kryterium rozmiaru, zaliczyliśmy do zmian o zaawansowanej patologii 161 gruczolaków z niskim stopniem dysplazji, ale przekraczających wielkość 1 cm. Łącznie cechy zaawansowanej patologii wystąpiły w naszym materiale w 173 gruczolakach (tab. 2), czyli w podobnym odsetku, tj. 5,8%, jak w cytowanych badaniach profilaktycznych [2, 17]. Jest to istotne, ponieważ po usunięciu zmian o cechach zaawansowanej patologii wskazane jest wcześniejsze wykonanie kontrolnych kolonoskopii.

Polipy o charakterze złośliwym występowały w naszym materiale w 3 przypadkach (0,4%), lecz zgodnie z ustalonymi założeniami [9, 15, 18, 24] tylko w 1 przypadku odstąpiliśmy od poddania pacjenta zabiegowi resekcyjnemu z uwagi na brak inwazyjności raka w warstwie podśluzowej. Jak wynika z tab. 2, dysplazja dużego stopnia występowała niemal 10-krotnie częściej w polipach większych od 1 cm, jednak dowodem na konieczność usuwania i badania wszystkich, nawet bardzo małych zmian polipowatych jest obecność dysplazji dużego stopnia w 12 polipach, które nie przekraczały wielkości 1cm. Do zwiększenia wykrywalności zmian małych i płaskich ma się przyczyniać zastosowanie chromoendoskopii, aczkolwiek nadal największe znaczenie w tym względzie przypisuje się doświadczeniu badającego [7]. O ile zmiany małe stanowią trudność w ich identyfikacji, o tyle polipy duże, a szczególnie nieuszypułowane i przysadziste mogą stanowić problem z ich kompletnym usunięciem [24].

Dla dużych polipów umiejscowionych w odbytnicy alternatywnym sposobem jest zabieg operacyjny drogą przezodbytową, co w naszym materiale miało miejsce w 18 przypadkach. Zwiększa się wówczas możliwość usunięcia zmiany w całości bądź to w sposób klasyczny, bądź w technice TEM (Transanal Endoscopic Microsurgery).

Przy usuwaniu dużych polipów akceptowalne jest także ich usuwanie we fragmentach, czyli tzw. techniką kęsową (*piece-meal polypectomy*), którą w omawianym materiale wykonaliśmy 11-krotnie. Po zastosowaniu takiego rozwiązania polecana

jest destrukcja resztek pozostawionej zmiany koagulacją lub z wykorzystaniem beamera argonowego [24]. Powyższy sposób zastosowaliśmy także w czasie kontrolnych interwencji endoskopowych po 3–6 miesiącach w 5 przypadkach. Najpoważniejsze powikłania po endoskopowych polipektomiach to krwawienia z szypuły polipa. Wystąpiły one w naszym materiale w czasie 15 zabiegów, czyli w 2,3%. Dane z piśmiennictwa są zbliżone. Krwawienia występują od 0,4 do 2,2% wykonanych polipektomii [11, 16, 21], chociaż w przypadku usuwania zmian powyżej 3 cm mogą osiągnąć odsetek 3,7% [1]. W większości przypadków krwawienie można opanować endoskopowo, co w naszym materiale przeprowadzono poprzez koagulację szypuły w 6 przypadkach, pozostawienie zaciśniętej pętli w 2 przypadkach i zastosowanie beamera argonowego w 5 przypadkach. Jednak u dwóch naszych pacjentów powikłanie to wymagało leczenia operacyjnego, co jest opisywane wyjątkowo. Perforacja jelita, która jest ujmowana w literaturze w zakresie 0,13–0,7% [3, 16, 21] wystąpiła również w naszym materiale w 1 przypadku (0,15%), chociaż była związana z forsowną intubacją esicy przed wykonaniem polipektomii.

WNIOSKI

1. Polipy jelita grubego rozpoznano i usunięto w czasie badań kolonoskopowych u ponad 20% pacjentów hospitalizowanych z podejrzeniem patologii w zakresie jelita grubego.
2. Istotnymi czynnikami wpływającym na wykrywalność polipów były, poza doświadczeniem badającego lekarza – dobre przygotowanie jelita i odpowiedni czas inspekcji jelita w czasie wycofywania endoskopu.
3. Radykalne usunięcie rozległych i nieuszypułowanych polipów odbytnicy możliwe było w drodze operacyjnej z dostępu trans-analnego.
4. Polipektomie mogą być związane z trudnym do opanowania krwawieniem z szypuły usuniętego polipa, wymagającym wyjątkowo leczenia operacyjnego.

PIŚMIENNICTWO

1. Abate dell P, Iosca A., Galimberti A., Piccolo P, Solidni P, Foggi E.: *Endoscopic treatment colorectal benign-appearing lesions 3 cm or larger. Techniques and Outcome*. Dis. Colon Rectum, 2001; 44(1): 112–118.
2. Barclay R.L., Vicari J., Doughty A.S.: *Colonoscopic withdrawal time and adenoma detection during screening colonoscopy*. NEJM, 2006; 355: 2533–2541.
3. Bowles C.J., Leicester R., Romaya C., Swarbrick E., Williams C.B., Epstein O.: *A prospective study of colonoscopy practice in the UK today: are we adequately prepared for national colorectal cancer screening tomorrow?* Gut, 2004; 53(2): 277–283.
4. Church J.: *Adenoma detection rate and the quality of colonoscopy: The sword has two edges*. Dis. Colon Rectum, 2008; 51: 520–523.
5. Church J.: *Effectiveness of polyethylene glycol antegrade gut lavage bowel preparation for colonoscopy: timing is the key!* Dis. Colon Rectum, 1998; 41: 1223–1225.
6. Citarda F., Tomaselli G., Capocaccia R., Barcherini S., Crespi S.: *The Italian Multicentre Study Group: Efficacy in standard clinical practice of colonoscopic polypectomy in reducing colorectal cancer incidence*. Gut, 2001; 48: 812–815.

7. Douglas K.R.: *Maximizing Detection of Adenomas and Cancers during colonoscopy*. Am. J. Gastroenterol., 2006; 101(12): 2866–2877.
8. Douglas K.R.: *Quality in colonoscopy: cecal intubation first, then what?* Am. J. Gastroenterol., 2006; 101: 732–734.
9. Gil J., Wojtuń S.: *Polipy jelita grubego – postępowanie*. Ped. Współ. Gastroenterol., Hepatol. i Żywnienie Dziecka, 2004; 6(4): 423–427.
10. Gorard D.A., McIntyre A.S.: *Completion rate to caecum as a quality measure of colonoscopy in a district general hospital*. Colorectal Dis., 2004; (4): 243–249.
11. Hui A.J., Wong R.M., Ching J.Y., Hung L.C., Chung S.C., Sung J.J.: *Risk of colonoscopic polypectomy bleeding with anticoagulants and antiplatelet agents: analysis of 1657 cases*. Gastrointest Endosc., 2004; 59(1): 44–8.
12. Kohut M., Romańczyk T., Nowak A.: *Porównanie aspektów technicznych kolonoskopii w różnych ośrodkach gastrologicznych*. Wiad. Lek., 2004; 57: 103–108.
13. Malinger S.: *Polipektomia endoskopowa w profilaktyce raka i leczeniu polipów jelita grubego*. Acta Endosc. Pol., 2000; 9: 41–48.
14. Morson B.C., Dawson I.M.P.: *Gastrointestinal Pathology*. Blackwell Scientific Publications, Oxford 1979.
15. Muto T.B.H., Morson B.C.: *The evolution of the cancer and rectum*. Cancer, 1975; 36: 2251–2270.
16. Reguła J., Bartnik W.: *Praktyczne aspekty polipektomii śródkoloskopowej*. Wiad. Lek., 1989; 42 (16–18): 996–999.
17. Reguła J., Rupiński M., Kraszewska E.: *Colonoscopy in Colorectal cancer screening for detection of advanced neoplasia*. NEJM, 2006; 335: 1863–72.
18. Schlemper R.J., Riddel R.H., Kato Y.I.: *The Vienna classification of gastrointestinal epithelial neoplasia*. Gut., 2000; 47: 251–255.
19. Sidney J.W., Zauber A.G., Ho M.N., O'Brien M.J., Gottlieb L.S., Sternberg S.S., Wayne J.D., Schapiro M., Bond J.H., Panish J.F., Ackroyd F., Shike M., Kurtz R.C., Hornsby-Lewis L., Gerdes H., Stewart E.T., The National Polyp Study Workgroup.: *Prevention of Colorectal Cancer by Colonoscopic Polypectomy*. NEJM, 1993; 329: 1977–1981.
20. Simmons F.D.T., Harewood G.C., Baron T.H.: *Impact of endoscopic withdrawal on polyp yield: implications for optimal colonoscopy withdrawal time*. Aliment Pharmacol Ther., 2006; 24(6): 965–971.
21. Toshihiro Y., Sugihara K., Yoshida S.: *Endoscopic mucosal resection for colorectal neoplastic lesions*. Dis. Colon Rectum, 1994; 37: 1108–1111.
22. West N.J., Poullis A.P., Leicester, R.J.: *The NHS Bowel Cancer Screening Programme – a realistic approach with additional benefits*. Colorectal Dis., 2008; 10(7): 708–714.
23. Wojtuń S., Gil J., Kortysz R., Kozłowski W.: *Endoskopowa polipektomia w profilaktyce raka jelita grubego*. Pol. Merk. Lek., 2007; 22(131): 449–453.
24. Zinkiewicz K., Zgodziński W., Juśkiewicz W., Andrzejewski A., Cwik G., Wallner G.: *Endoskopowa polipektomia a wskazania do leczenia chirurgicznego*. Proktologia, 2001; 4(5): 376–382.